

SJÖSTRIDSSKOLAN

PYO 360 Krigsvetenskap, självständigt arbete

<i>Författare</i>	<i>Program</i>
Flkd Johan Ebeling	YOP 06-09
<i>Handledare</i>	<i>Beteckning</i>
Johan Rask	

Underrättelser för sjöstriden

-IPB-metoden och den maritima arenan

Högkvarteret beslutade 2004 att interoperabilitet med Natos metoder har högsta prioritet i Försvarmakten. Därför är underrättelsemetoden Intelligence Preparation of the Battlespace (IPB) vägledande för svensk underrättelsetjänsts framtagande av beslutsunderlag. Försvarmaktens underrättelsehandbok betraktar dock IPB som en inte ”i alla avseenden tydlig” metod. Eftersom krigföring inom mark-, luft- och den maritima arenan karaktäriseras av olika faktorer, vilka ej framgår i IPB, existerar här ett problemområde. Uppsatsen behandlar problemområdet inom den maritima arenan på taktisk nivå. Syftet är att undersöka IPB-metodens genomförande och innehåll då den genomförs för att tillgodose ett ytstridsförbands taktiska underrättelsebehov. Uppsatsens frågeställningar söker svar på hur den maritima arenan respektive sjökrigföring generellt påverkar innehållet i, samt genomförandet av, IPB-metoden.

Studiens teoretiska grund utgörs av IPB-metoden, vilken främst används till att strukturera undersökningen. Uppsatsen genomförs med kvalitativ innehållsanalys av svensk marin doktrin, reglementen, handböcker samt modern litteratur om sjökrigföring på taktisk nivå. Dessa källor skall ge perspektiv på IPB-metoden och dess respektive steg.

En allmängiltig grundsats gällande sjökrigföring är att den som anfaller effektivt först vinner striden. Uppsatsen har funnit att IPB-metoden, vilken syftar till bedömning av motståndarens farligaste respektive troligaste handlingsvägar, speglar detta axiom bristfälligt. Om IPB, då den genomförs i en marin kontext, istället koncentreras mot den duellsituation som är karaktäristisk för sjökrigföring, skapas ett beslutsunderlag som bättre överensstämmer med vad litteraturen förordar. En sådan förändring i fokus för IPB förändrar hela metoden i grunden.

Nyckelord: Intelligence Preparation of the Battlespace (IPB), sjökrigföring, maritima arenan, taktik, underrättelse

ABSTRACT

The purpose of the study is to examine the use of the NATO method known as Intelligence Preparation of the Battlespace (IPB), since the Swedish Armed Forces Headquarters in 2004 decided that interoperability with NATO methods is of high priority.

Combat on the ground, in the air and at sea is characterized by different factors. This circumstance is however not very clear in the Swedish interpretation of IPB. This shortcoming constitutes the problem that this study has looked into. IPB will be examined from a naval point of view at a tactical level. The question that has been asked is how naval tactical combat and the maritime environment influence the use of IPB.

The study uses the IPB-method itself as theoretical framework. Swedish doctrine, naval regulations and handbooks as well as modern literature on naval combat have been analysed in order to give perspectives on IPB.

It is common knowledge today that the essence of success in naval combat at a tactical level is to *attack effectively first*. The main conclusion is, however, that IPB, which focuses on estimates of the adversary's courses of action, reflects this maxim poorly. The results of the study show that the intelligence output would be more adequate if IPB, when used in a naval tactical context, was concentrated on an analysis of the duel between ships.

Key words: Intelligence Preparation of the Battlespace (IPB), naval warfare, maritime environment, tactics, intelligence

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1.	INLEDNING	4
1.1	BAKGRUND	4
1.2	PROBLEMFÖRMULERING	4
1.3	SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR	5
1.4	AVGRÄNSNINGAR	5
1.5	TIDIGARE FORSKNING	6
1.6	METOD OCH MATERIAL.....	7
1.6.1	Teoretiska grundens metod och material	7
1.6.2	Avhandlingens metod och material	8
1.7	DEFINITIONER	10
1.7.1	Den maritima arenan	11
1.7.2	Taktisk nivå	11
1.7.3	Underrättelse	11
1.7.4	Information	11
1.7.5	Stridsinformation	12
1.8	DISPOSITION	12
2.	TEORI.....	13
2.1	FORMALISERADE MILITÄRA UNDERRÄTTELSEMETODER	13
2.2	JIPB/IPB ENLIGT FMUNDH	14
2.3	JIPB/IPB ENLIGT JP 2-01.3	15
2.3.1	Översikt.....	15
2.3.2	Steg 1: Definiering av stridsrummets förhållanden.....	16
2.3.3	Steg 2: Beskrivning av stridsrummets effekter	17
2.3.4	Steg 3: Utvärdering av motståndaren.....	17
2.3.5	Steg 4: Fastställande av motståndarens handlingsmöjligheter	17
3.	AVHANDLING.....	19
3.1	STRIDSRUMMETS FÖRHÅLLANDEN	19
3.1.1	Fastställandet av stridsrummets gränser.....	19
3.1.2	Den maritima arenans generella egenskaper.....	20
3.2	STRIDSRUMMETS EFFEKTER.....	22
3.2.1	Möjligheten att operera till sjöss	23
3.2.2	Sensorer	23
3.2.3	Närheten till land.....	25
3.3	MOTSTÅNDAREN	25
3.3.1	Motståndarens hårda värden.....	26
3.3.2	Motståndarens mjuka värden	27

3.4	MOTSTÅNDARENS HANDLINGSMÖJLIGHETER	28
3.4.1	Sjökrigets natur på taktisk nivå	28
3.4.2	Bedömning av handlingsvägar till sjöss	29
4.	SLUTSATSER	31
4.1	ANALYS	31
4.1.1	Sjökrigföringens påverkan på IPB-metodens syfte	31
4.1.2	Stridsrummet	32
4.1.3	Stridsrummets effekter	34
4.1.4	Motståndaren	34
4.1.5	Sammanfattade slutsatser	36
4.2	AVSLUTNING OCH FÖRSLAG PÅ FORTSATT FORSKNING	36
	KÄLL OCH LITTERATURFÖRTECKNING	38

Bilaga 1

1. INLEDNING

1.1 Bakgrund

Underrättelser är ”en viktig förutsättning för att genomföra militära operationer”¹. Försvarmaktens syn på underrättelser och underrättelseprocessens betydelse beskrivs övergripande i Doktrin för gemensamma operationer (DGemO):

”Genom att vid rätt tidpunkt kunna redovisa ett så fullständigt, och rättvisande underlag som möjligt rörande egna, motståndarens och tredje parts förhållanden samt övriga förhållanden – även icke militära sådana som geografi, politik, ekonomi, etniska och sociala förhållanden, i operationsområdet, skapas förutsättningar för chefen att kunna fatta beslut.”²

Metoden vid skapandet av detta beslutsunderlag regleras vidare indirekt genom Högkvarterets Beslut i stort – interoperabilitet avseende ledningssystem³ från 2004. Detta föreskriver att Försvarmaktens förmåga till interoperabilitet med bland annat Natos metoder har högsta prioritet. Natos metod för skapande av beslutsunderlag på operativ nivå heter Joint Intelligence Preparation of the Battlespace (JIPB), samt på taktisk- och förbandsnivå Intelligence Preparation of the Battlespace (IPB). Dessa metoder är således vägledande för framtagandet av underrättelser syftande till planeringsstöd och beslutsunderlag i Försvarmakten på motsvarande nivåer.⁴

1.2 Problemformulering

JIPB/IPB-metoderna finns översiktligt redovisade i Försvarmaktens Underrättelsehandbok (FMUndH). Bland annat anges att metodiken inte är ”i alla avseenden tydlig”⁵, samt att ”JIPB/IPB inte är en exakt vetenskap utan måste anpassas till aktuell operation, disponibel tid och kunskapsnivån hos dem som deltar i arbetet, liksom omdöme och klokskap hos den som leder verksamheten”⁶.

¹ Jerker Widén, Jan Ångström, *Militärteorins grunder* (Stockholm: Försvarmakten, 2005) s. 109

² Försvarmakten, *Doktrin för gemensamma operationer* (Stockholm: Försvarmakten, 2005) s. 84

³ Högkvarteret 2004-09-15: Interoperabilitet avseende ledningssystem – CKRI Beslut i Stort (BIS), 09 100:73873

⁴ Försvarmakten, *Försvarmaktens Underrättelsehandbok-Förhandsutgåva* (Stockholm: Försvarmakten, 2006) s. 25f.

⁵ *FMUndH* (2006) s. 27

⁶ *Ibid.*

Någon annan vägledning för användaren än dessa två citat för nyttjandet av JIPB/IPB föreligger inte i FMUndH. Samtidigt anger Försvarmaktens Grundsyn Underrättelsetjänst 2008 (Grundsyn Und08) som en princip för Försvarmaktens underrättelsesystem att underrättelsetjänsten skall bedrivas ”samordnat”⁷. Denna diskrepans mellan FMUndH:s friare anvisningar, och Grundsyn Und08:s formulering om samordning, utgör denna uppsats övergripande problemområde. Krigföringen i mark-, luft-, respektive den maritima arenan karaktäriseras av olika faktorer⁸, men den svenska tolkningen av IPB-metoden tar emellertid ingen hänsyn till detta.

Denna uppsats skall behandla detta övergripande problemområde inom den maritima arenan, på de lägsta krigföringsnivåerna, det vill säga taktisk nivå och förbandsnivån. Den specifika problemformuleringen lyder således:

Hur påverkar strid i den maritima arenan på taktisk nivå generellt innehållet i IPB-metoden?

1.3 Syfte och frågeställningar

Syftet för detta arbete är att beskriva hur den maritima arenans egenskaper och sjökrigföring påverkar IPB-metoden och dess innehåll och utförande. Mer precist skall uppsatsen undersöka de generella underrättelse- och informationsbehoven hos ett fartygsförband på taktisk nivå. Mina frågeställningar är följande:

1. Hur påverkar den maritima arenans egenskaper generellt innehållet i, och utförandet av, IPB-metoden på taktisk nivå?
2. Hur påverkar sjökrigföringens natur generellt innehållet i, och utförandet av, IPB-metoden på taktisk nivå?

1.4 Avgränsningar

Uppsatsen avgränsas i rum till fartygsförband som har ytstrid som huvuduppgift inom den maritima arenan. Med ytstridsförband avses här förband vilka i den högsta konfliktnivån har som huvuduppgift att sänka andra fartyg. Avgränsningen motiveras med att ytstridsförbanden bedöms vara de förband som ligger närmast sjökrigföringens centrala syfte, det vill säga att oskadliggöra motståndarens fartyg

⁷ Försvarmakten, *Grundsyn underrättelsetjänst 2008* (Stockholm: Försvarmakten, 2008) s. 23.

⁸ *DGemO* (2005) s. 29 ff.

och att förstöra hans materiel⁹. Vidare menar Hughes att sjömålsrobot utgör huvudinstrumentet för att genomföra detta syfte.¹⁰ Därför avgränsas också uppsatsen i tid till den epok, vilken vi nu befinner oss i, där sjömålsrobot utgör ytstridsförbandens huvudvapen. Denna epok, robotåldern, inleddes 1967 då den israeliska jagaren Eilat sänktes med sjömålsrobotar av egyptiska robotbåtar.¹¹

Förhållanden inom mark- och luftarenan, respektive andra fartygsförband, kommer därmed inte att behandlas, om de inte direkt påverkar den maritima arenan, eller moderna ytstridsförband. Den maritima arenan avgränsas vidare till dess specifika egenskaper vilka påverkar ytstridsförbands underrättelse- och informationsbehov.

Förhållanden på operativ- samt militärstrategisk nivå kommer endast att behandlas om de påverkar den taktiska nivån samt förbandsnivån.

Det amerikanska materialet om IPB-metoden är skrivet ur ett "force-on-force"¹²-perspektiv, med vilket krig avses. Någon annan konfliktnivå kommer således inte att beröras.

Uppsatsen är skriven ur ett svenskt perspektiv, det vill säga för en flotta inriktad mot kustnära uppträdande. Den styrande operativa rörelsen är från havet mot land.¹³

Inget hemligt källmaterial kommer att användas.

1.5 Tidigare forskning

Som initial kunskapsuppbyggnad har major Christer Pehrssons c-uppsats "Arvet eller framtiden?"¹⁴ använts. Pehrssons uppsats är skriven innan Högkvarterets beslut om interoperabilitet 2004 och innehåller en jämförelse mellan JIPB/IPB och den dåvarande svenska underrättelsebedömandemodellen. I viss mån påminner ansatsen om min uppsats i avseendet att ämnet består i att utreda tolkningen och användandet

⁹ Chefen för Marinen, *Taktikreglemente för flottan 1987* (Värnamo: Chefen för marinen, 1987) s. 12:32

¹⁰ Hughes, Wayne P., *Fleet tactics and coastal combat* (Annapolis: U.S. Naval Institute, 2000) s. 3

¹¹ Lindsjö, Ronny, *Marinhistoria* (Värnamo: Chefen för Marinen, 1993) s. 410

¹² Joint Publication 2-01.3, *Joint Tactics, Techniques, and Procedures for Joint Intelligence Preparation of the Battlespace*, 2000-05-24, http://www.dtic.mil/doctrine/jel/new_pubs/jp2_01_3.pdf 2008-09-28 14:28 s. II-1

¹³ Försvarmakten, *Doktrin för marina operationer* (Stockholm: Försvarmakten, 2005) s. 24

¹⁴ Pehrsson, Christer, *Arvet eller framtiden? En förändring av den svenska operativa underrättelsebedömandemetodiken* (Försvårshögskolan, Chefsprogrammet 99-01 Beteckning 19100:1012)

av IPB. Pehrsson behandlar emellertid ämnet ur ett generellt krigföringsperspektiv och på operativ nivå.

I övrigt är ingen annan tidigare forskning om specifikt IPB-metoden känd för författaren.

1.6 Metod och material

Först skall generaliserbarheten i uppsatsens ämne beröras övergripligt. Rent vetenskapligt kan det vara svårt att i förväg finna belägg för generella drag i underrättelsebehov. Professor Wilhelm Agrell anser att det

”är lätt att ur misslyckandena se vad som saknats i bakgrundskunskap, förutsättningslöshet och intellektuell flexibilitet. Det är betydligt svårare att utifrån framgångarna dra slutsatser om de teoretiska utgångspunkterna.”¹⁵.

Detta inneboende problem i ämnet varierar, enligt min tolkning, med vilken detaljnivå som eftersträvas. Denna uppsats frågeställningar söker svar av en tämligen generell karaktär. Därmed görs bedömningen att det är möjligt att kartlägga övergripande drag i hur IPB-metoden påverkas.

Vald metod är intimt sammankopplad med det material som uppsatsen stödjer sig på. Därför kommer i nedanstående stycken både metod och material för den teoretiska grunden respektive avhandlingen att diskuteras sammankopplat.

1.6.1 Teoretiska grundens metod och material

Uppsatsens teoretiska grund¹⁶ utgörs av JIPB/IPB-metoden med tyngdpunkt på den senare. Genom deskriptiv metod¹⁷ skall denna metods olika steg beskrivas, för att ge uppsatsens empiri från avhandlingskapitlet ett relevant sammanhang och struktur i en avslutande kritisk analys. Valet av teori motiveras genom att IPB-metoden innebär ett särskilt sätt att kategorisera underrättelser, vilket inte återfinns i någon annan teoretisk modell. Teorin skall därför framförallt användas till att strukturera empirin. IPB sätts in i en bredare kontext med hjälp av Wilhelm Agrells forskning. De

¹⁵Agrell, Wilhelm, *Konsten att gissa rätt* (Malmö: Studentlitteratur, 1998) s. 208

¹⁶Hallenberg, Jan, Ring Stefan, Rydén, Birgitta, Åselius, Gunnar, *Om konsten att tänka, granska och skriva på ett vetenskapligt sätt- En introduktion i metodlära* (Försvårshögskolan 2008-09-04) s. 25

vanligaste ansatserna i studiet av underrättelsetjänst är att antingen utgå från underrättelsecykeln eller från olika organisationer. Agrell, vilken är den ende i Sverige med professur i ämnet underrättelseanalys, har emellertid en tydlig inriktning på underrättelsemetoder. Därmed är han mest relevant för denna uppsats ämne.

Natos IPB-metod beskrivs i publikationen AJP-2.1 "Intelligence procedures". Denna är emellertid hemlig¹⁸ och är därmed inte tillgänglig. I Pehrssons c-uppsats hanterades detta problem genom att USA:s motsvarande publikation JP2-01.3 "Joint Tactics, Techniques, and Procedures for Joint Intelligence Preparation of the Battlespace", från 2000, vilken USA:s försvarsmakt har publicerat på internet, användes. Denna bedöms i stort vara likvärdig med Natos IPB-metod. Den enda kända skillnaden mellan metoderna är att Natos metod, redovisad i FMUndH, genomförs i tre steg, medan USA:s metod genomförs i fyra (se 2.2 samt 2.3). Mer specifika skillnader går inte att kartlägga på grund av brist på källmaterial beroende på sekretessen. Det påverkar givetvis uppsatsens validitet. Eftersom detta förfarande emellertid är tidigare använt vid FHS och dessutom förefaller vara den enda till buds stående lösningen, bedömer jag den som källkritiskt acceptabel. Utöver detta är det viktigt att betänka att USA som enskild stat har en annan målsättning för sina väpnade styrkor än vad Nato som försvarsallians har.

Översättning av nyckelbegrepp inom IPB-metoden från JP 2-01.3 utgör ett validitetsproblem då det saknas vedertagna svenska motsvarande begrepp. Därför har företrädevis major Christer Pehrssons översättningar från hans tidigare nämnda uppsats använts. Då risk emellertid föreligger att viss innebörd går förlorad, kommer de amerikanska ursprungliga benämningarna redovisas parallellt i fotnoter.

1.6.2 Avhandlingens metod och material

Uppsatsens avhandling är strukturerad efter den amerikanska IPB-metodens fyra steg. Genom kvalitativ innehållsanalys¹⁹ av för ämnet relevanta försvarsmaktspublikationer samt litteratur skall olika perspektiv på respektive steg behandlas och redovisas deskriptivt. Valet av metod anser jag vara mest rationellt

¹⁷ Ejvegård, Rolf, *Vetenskaplig metod* (Lund: Studentlitteratur, 2003) s. 32

¹⁸ Åsbrink, Anders, Försvarsmaktens underrättelse- och säkerhetscentrum, muntlig kommunikation 2008-11-14

¹⁹ Hallenberg et al (2008) s. 15

med hänvisning till frågeställningarnas utformning. Kvalitativ metod har ett förståelseinriktat syfte²⁰, vilket passar denna uppsats avsikt väl. En nackdel med vald metod är att den är känslig för att forskarens förförståelse kan påverka utfallet av textanalysen.²¹ Då författaren av denna uppsats är blivande sjöofficer i signalspaningstjänst, med personligt intresse i IPB-metodens kartläggning, finns det en risk för subjektivitet i genomförandet vilket kan påverka avhandlingens reliabilitet. Denna risk motverkas genom den tydliga kopplingen till IPB-metoden och framför allt det till stora delar officiella källmaterialet, vilket nedan skall redovisas.

Företrädevis används Doktrin för marina operationer (DMarinO), vilken ger uttryck för Sveriges officiella syn på ämnet sjökrigföring. Doktrinen betraktar jag därmed vara relevant och trovärdig som huvudkälla.

Det senaste fastställda taktiska reglementet för flottan, ”Taktikreglemente för flottan” (TRFL), skrevs 1987 och är idag upphävt då flera avsnitt är inaktuella. Emellertid innehåller den också flera, av mig betraktade tidlösa, mer allmängiltiga kapitel angående exempelvis sjökrigets natur och hur man bedömer en fiende till sjöss. Därmed utgör detta äldre reglemente en relevant och viktig källa, i synnerhet som det inte finns någon fastställd ny version.

För att komplettera och ge perspektiv på Doktrin för marina operationer och TRFL kommer också litteratur som behandlar modern sjökrigföring att användas. Den mesta krigsvetenskapliga litteraturen om detta ämne upplever jag behandla mestadels sjömakts teorier, strategi eller operationskonst. Därför blir denna uppsats, vilken söker undersöka den taktiska nivån, hänvisad till ett förhållandevis fåtal böcker. Den av mig bedömt mest heltäckande boken om ämnet är den amerikanske kommandören Wayne P. Hughes jr:s bok ”Fleet tactics and coastal combat”. Den amerikanska flottan, vilken Hughes hämtar de flesta av sina erfarenheter från, är en flotta anpassad för ”blue water”²², det vill säga för operationer på världshaven. Emellertid behandlar Hughes även det som är känt som ”littoral waters”²³, det vill säga kustnära

²⁰ Ibid. s. 13

²¹ Esaiasson, Peter, Gilljam, Mikael, Oscarsson, Henrik, Wängnerud, Lena, *Metodpraktikan* (Stockholm: Norstedts juridik AB, 2002) s. 246

²² *DMarinO* (2005) s. 29

²³ Ibid.

sjökrigföring som den svenska flottan är anpassad för. Därmed anser jag att Hughes utgör en relevant källa.

Utöver Hughes kommer även professorn vid US Naval War College Milan Vegos ”Operational warfare at sea” att användas. Denna bok behandlar förvisso inte primärt sjökrigföring ur ett taktiskt perspektiv utan ur ett operativt. Emellertid har Vego för vana att belysa sina operativa resonemang med att jämföra med den taktiska nivån, och därmed blir hans bok även relevant för denna uppsats. Dessutom är Vego den ende författare i vald litteratur som använder begrepp vilka är kompatibla med IPB. Vegos egen benämning är ”Intelligence preparation of the maritime theater”²⁴, vilket måste anses vara mycket närbesläktat med denna uppsats ämne.

För att ge ett ytterligare kompletterande svenskt perspektiv kommer även kommendörkapten Christopher Werners bok ”Den blå boken” att användas. Denna bok innehåller i jämförelse med Hughes och Vegos böcker inte lika mycket originella tankar utan är mer av en sammanställning syftande till att ge en god överblick över marina stridskrafterns nyttjande ur ett militärteoretiskt perspektiv. ”Den blå boken” används vid undervisning vid MHS och därmed anser jag den vara relevant och trovärdig.

Avhandlingens källmaterial utgörs till sin helhet av antingen källor med officiell status inom Försvarsmakten eller omedelbar koppling till det område som skall undersökas (undantag är Vego). Därmed anser jag att urvalet har god validitet.

1.7 Definitioner

Uppsatsen strävar efter att ha en nära koppling till Försvarsmaktens doktriner och handböcker gällande definition av centrala begrepp. När den läses skall dessa begrepp förstås enligt nedanstående definitioner. Alla begreppen förekommer inte ofta, men det är ändå viktigt att den som läser uppsatsen förstår innebörden av dem, och förhållandet mellan dem, för att förstå resonemang som kommer att föras.

²⁴ Vego, Milan, *Operational warfare at sea* (Padstow: Routledge 2009) s. 77

1.7.1 Den maritima arenan

Den maritima arenan definieras övergripande enligt DMarinO:

”Den maritima arenan omfattar havet, på och under havsytan, luften nära havsytan samt de områden som innehåller gränsområden mellan land och vatten, till exempel områden vid öppen kust, runt öar, i skärgården och vid floddeltan.”²⁵

1.7.2 Taktisk nivå

Den taktiska nivån definieras enligt DGemO som den krigföringsnivå som:

”...leder förband och samordnar vapensystem och funktioner. (...) Under den taktiska nivån finns förband. Dessa utgör inte någon ny ledningsnivå utan återfinns under den taktiska nivån.”²⁶

1.7.3 Underrättelse

Begreppet definieras enligt FMUndH som:

”En bedömning grundad på i varierande grad bearbetad (värderad och analyserad) information från enskild, flera eller alla tillgängliga källor och som svarar på ett underrättelsebehov. Underrättelser omfattar politiska, militära, ekonomiska och andra faktorer hos motståndare, tredje part eller annan aktör.”²⁷

Underrättelsetjänst innehåller inte, enligt svenskt tänkande, kartläggning av den egna sidan.²⁸

1.7.4 Information

Information definieras enligt FMUndH som:

”Obearbetad data eller fakta som kan utgöra underlag för produktion av underrättelsespecifik information eller efter bearbetning skapa underrättelser.”²⁹

²⁵ Ibid. s. 28

²⁶ DGemO (2005) s. 28

²⁷ FMUndH (2006) s. 77

²⁸ Ibid. s. 11

²⁹ Ibid. s. 77

1.7.5 Stridsinformation

Stridsinformation definieras enligt FMUndH som den ”information som flödar i realtid – från och om striden.”³⁰

1.8 Disposition

Inledningskapitlet följs av ett teorikapitel, kapitel två, där formaliserade underrättelsemodeller i allmänhet och IPB-metoden i synnerhet behandlas. Tonvikten ligger på den amerikanska metoden, men metoden som den övergripande redovisas i FMUndH beskrivs också. Detta kapitel följs sedan av uppsatsens verkliga avhandling i kapitel tre. Detta består av fyra delar vilka behandlar empiri kopplad till IPB-metodens respektive steg.

Empiri från avhandlingen kommer i nästföljande kapitel, kapitel fyra, i en diskuterande analys att sammankopplas och korreleras med teorikapitlet. Detta skall möjliggöra dragande av slutsatser och besvarande av frågeställningarna.

³⁰ Ibid. s. 74

2. TEORI

2.1 Formaliserade militära underrättelsemetoder

Den ursprungliga och grundläggande uppgiften för militära underrättelsetjänster är att på ett strukturerat och formaliserat sätt kartlägga och bedöma motståndaren. Behovet av detta uppstod i och med att striden, och planeringen av densamma, blev så komplex att det blev omöjligt för en enskild fältherre att ensam hantera den. Formaliserade militära underrättelsetjänster uppstod därför som en funktion av den nya synen på militär ledning som 1800-talets teknikutveckling och krig medförde.³¹

Den vanligaste underrättelsemetoden är, enligt professor Wilhelm Agrell, sannolikt den ”common sense-baserade underrättelseanalysen”³². Denna innebär ett mycket fritt och enkelt sätt att arbeta, då arbetsordningen är olika från gång till gång och huvudinstrumentet är analytikerns eget sunda förnuft. Metoden blir dock problematisk vid stora informationsmängder vilka kräver mer struktur. För att underlätta arbetet har personal sysselsatt med militär underrättelsetjänst genom historien därför tagit fram olika schematiska analysmetoder, eller modeller. De innebär samtliga ett slags fastslagen arbetsordning där olika, för den förestående striden, relevanta faktorer systematiskt kartläggs. Utgångspunkten utgörs som regel av ett eller flera fastställda underrättelsebehov. Agrell menar att fastställandet av dessa faktiskt utgör underrättelseprocessens viktigaste steg.³³

Metoderna tjänar som ett slags checklistor, där en mängd data kontrolleras och struktureras. Metoderna kan beskrivas som induktiva, då underrättelsetjänsterna utgår från en mängd enskilda iakttagelser och sedan drar slutsatser, eller gör bedömanden, om helheter.^{34 35}

Det finns metoder där underrättelsearbetet genomförs enskilt, samt metoder där underrättelsearbetet genomförs som en del av en integrerad underrättelsebedömande- och planeringsprocess. En sådan metod är exempelvis den svenska Planering under tidspress (PUT)³⁶. IPB är däremot ett exempel på en metod där underrättelsearbetet

³¹ Widen, Ångström, (2005) s. 110

³² Agrell, Wilhelm, Föreläsning 2008-04-08

³³ Agrell (1998) s. 27

³⁴ Ibid. s. 180f.

³⁵ FMUndH (2006) s. 52

³⁶ FHS MVI, Planering under tidspress (PUT) – Metodbeskrivning 2006-12-04

genomförs avskilt från den egna operativa planeringen, där andra metoder används. Exempel på en sådan metod är Natos Operational planning process (OPP)³⁷.

De formaliserade underrättelsemetodernas styrka är att de i grunden är gemensamma, och är kända av all berörd personal, vilken därmed kan utbyta information på ett rationellt sätt.³⁸ Detta underlättar både genomförandet och tolkningen av slutresultat. Metoderna är emellertid ingalunda utan problem. Ur vetenskaplig synpunkt, menar Agrell, är analysmodeller som bygger på induktiv metod problematiska. Det är svårt att bedöma giltigheten i de slutsatser som har dragits. Sannolikheten att den gjorda analysen är riktig kan egentligen endast bedömas genom ”osystematiska skattningar mellan tummen och pekfingret”³⁹.

2.2 JIPB/IPB enligt FMUndH

JIPB är en “systematisk och iterativ”⁴⁰ process syftande till att skapa beslutsunderlag för chefer på operativ nivå. Att metoden är iterativ betyder att metodens steg upprepas och bygger på varandra. IPB är motsvarande metod på taktisk nivå och förbandsnivå. Metoden genomförs i tre steg oberoende av krigföringsnivå:

Steg 1, *Utvärdering av stridsrummet*⁴¹, innebär att stridsrummets olika egenskaper värderas och hur de ger vår egen styrka möjlighet till rörelse samt bekämpning. FMUndH nämner exempelvis geografiska, hydrografiska, klimatologiska, politiska, ekonomiska, demografiska, religiösa, kulturella och infrastrukturella förhållanden.

Steg 2, *Hotutvärdering*⁴², innebär att motståndaren och dennes förmåga värderas. FMUndH nämner motståndarens resurser och förmågor, moral, utbildningsnivå, doktrinära och reglementariska grunder och modus operandi.

Steg 3, *Samordning av stridsrum och hot*⁴³, innebär att de två tidigare stegen integreras och leder fram till en bedömning av motståndarens handlingsvägar.

³⁷ FMUndH (2006) s. 25

³⁸ Grundsyn Und 08 (2008) s. 20

³⁹ Agrell (1998) s. 181

⁴⁰ FMUndH (2006) s. 26

⁴¹ Fri översättning av den engelska benämningen Battlespace Evaluation

⁴² Fri översättning av den engelska benämningen Threat Evaluation

⁴³ Fri översättning av den engelska benämningen Threat Integration

När IPB genomförs på taktisk nivå och förbandsnivå är de faktorer som värderas ”mera fokuserade och detaljerade mot den specifika uppgiften”⁴⁴ än på operativ och strategisk nivå.

För att mer detaljerat redovisa IPB-metoden följer nu den amerikanska motsvarigheten.

2.3 JIPB/IPB enligt JP 2-01.3

2.3.1 Översikt

Joint Intelligence Preparation of the Battlespace (JIPB) är en systematisk, analytisk metod och process som i USA främst används på operativ nivå för att skapa underlag för underrättelsebedömningar. Metoden är också ett planeringsverktyg samt ett verktyg för att formulera underrättelsebehov. Metoden genomförs, vilket namnet anger, på ”joint”-nivå. Det innebär att JIPB anlägger ett helhetsperspektiv på samtliga dimensioner i vilket ett krig äger rum. Dessa är, enligt amerikansk doktrin, luft-, land-, sjö-, rymd-, väder-, elektromagnetiskt och informationskrig.⁴⁵ För varje område genomförs en separat IPB, vilka sammanfogas och tillsammans utgör JIPB. Det övergripande syftet är att hjälpa den operative chefen att bedöma motståndarens troligaste avsikt samt mest sannolika handlingsvägar inom samtliga områden.⁴⁶

Precis som FMUndH föreskriver JP-2-01.3 att JIPB och IPB fokuserar på olika saker på olika nivåer. JIPB fokuserar på motståndarens kända, eller antagna, nationella strategier på ”joint”-nivå.⁴⁷ IPB fokuserar på motståndarens förmågor och sårbarheter på ”component command”-nivå⁴⁸. Vidare anges det att JIPB anlägger ett makroperspektiv medan IPB generellt har ett mikroperspektiv och därmed en högre grad av detaljfokus⁴⁹.

JIPB genomförs enligt JP-2-01.3 i fyra steg⁵⁰, vilka bygger på varandra:

⁴⁴ FMUndH (2006) s. 26

⁴⁵ JP 2-01.3 (2000) s. I-1

⁴⁶ Ibid.

⁴⁷ Ibid. s. I-3

⁴⁸ Ibid.

⁴⁹ Ibid.

⁵⁰ Ibid. s. VII

-
- Definiering av stridsrummets förhållanden
 - Beskrivning av stridsrummets effekter
 - Utvärdering av motståndaren
 - Fastställande av motståndarens handlingsmöjligheter.⁵¹

2.3.2 Steg 1: Definiering av stridsrummets förhållanden

Detta inledande steg syftar till att identifiera och insamla det som bedöms vara karaktäristiskt med stridsrummet avseende dess miljö.⁵² På taktisk nivå föreskriver JP-02-01.3 att stridsrummets gränser och därmed storlek påverkas av motståndarens fysiska belägenhet.⁵³ Det innebär att storleken på stridsrummet centreras till där motståndaren finns. Gränsdragningen skall åskådliggöras grafiskt på en karta, som sedan fylls på med information allt eftersom metodens steg går igenom.⁵⁴

Stridsrummet innebär på ett övergripande plan både geografiska och ickegeografiska faktorer⁵⁵. JP-2-01.3 nämner bland annat

- Geografiska, meteorologiska samt oceanografiska förhållanden
- Demografi avseende befolkningens etnicitet, religiösa grupper, ålder, inkomst och hälsa
- Politiska och socioekonomiska faktorer avseende bland annat ekonomiskt system och politiska grupper
- Infrastruktur, exempelvis transport- och informationssystem
- Miljöfaktorer såsom jordbävningar, vulkanisk aktivitet, föroreningar, naturligt förekommande smittor
- Utländska ambassaders, NGO:s och volontärorganisationers läge.⁵⁶

⁵¹ Major Christer Pehrssons översättningar från de amerikanska benämningarna Define the battlespace environment, Describe the battlespace's effects, Evaluate the adversary samt Determine adversary potential courses of action (COA) hämtade från c-uppsatsen "Arvet eller framtiden".

⁵² JP 2-01.3 (2000) s. II-2

⁵³ Ibid. s. I-8

⁵⁴ Ibid. s. III-4

⁵⁵ Ibid. s. II-2

⁵⁶ Ibid. s. II-4 f.

2.3.3 Steg 2: Beskrivning av stridsrummets effekter

Steg 2 syftar till att beskriva hur informationen i steg 1 påverkar militära operationer i operationsområdet. På taktisk nivå genomförs detta moment i en mindre utsträckning, jämfört med strategisk och operativ nivå, och är beroende av typ av uppdrag och tillgänglig tid. JP-2-01.3 nämner dock att framryckningsvägar⁵⁷, meteorologisk, oceanografisk och geografisk inverkan på personal, militära operationer, vapensystem och militära förbands rörlighet utgör ett minimum.⁵⁸

2.3.4 Steg 3: Utvärdering av motståndaren

Detta steg syftar till att beskriva och utvärdera motståndaren och dennes militära förband i operationsområdet. JP-2-01.3 föreskriver att det specifikt är förband, eller grupperingar, som utgör ett direkt hot mot antingen vår egen sidas säkerhet eller hotar vårt uppdrags lösande.⁵⁹

Det centrala begreppet inom detta steg är Order of Battle, vilket kan översättas till ”styrkesammansättning, organisation, stridsindelning; slagordning”⁶⁰. Emellertid innebär begreppet, enligt JP-2-01.3, mer än så. På taktisk nivå skall Order of Battle innefatta motståndarens sammansättning, gruppering, styrka, stridsmoral, taktik och beredskap.⁶¹

2.3.5 Steg 4: Fastställande av motståndarens handlingsmöjligheter

Detta steg utgörs av en detaljrik analys som bygger på informationen i de tre föregående stegen.⁶² Syftet är att skapa en djupare medvetenhet gällande motståndarens avsikter och vilka åtgärder dessa kan tänkas resultera i.

Inledningsvis identifieras motståndarens troliga mål. För att kunna göra detta på taktisk nivå skall analysen ha motståndarens övergripande strategiska målsättning och önskade slutläge som utgångspunkt. Motståndarens mål kan utgöras av militära förband som motståndaren avser anfalla eller terräng som avses erövrats, eller både

⁵⁷ Major Christer Pehrssons översättning av det amerikanska begreppet *avenue of approach*

⁵⁸ JP 2-01.3 (2000) s. I-8

⁵⁹ Ibid.

⁶⁰ Krigsman, Sven, Svensson, Jörgen, *Militärordbok på engelska och svenska* (Lund: Studentlitteratur 1999) s. 330

⁶¹ JP 2-01.3 (2000) s. I-8

⁶² Ibid.

och.⁶³ Därefter skapas flera sammanhängande handlingsvägar som motståndaren kan välja för att uppnå sina mål. Målet är att rangordna dem och ta fram motståndarens troligaste respektive den, för vår sida, farligaste handlingsvägen. Dessutom skapas en lista över högvärdiga mål, vilka motståndaren bedöms lägga särskilt stor vikt vid.⁶⁴

Detta utgör det beslutsunderlag som presenteras för chefen. Underlaget skall finnas grafiskt på en stabskarta.⁶⁵

⁶³ Ibid.

⁶⁴ Ibid. s. II-53 ff.

⁶⁵ Ibid. s. III-4

3. AVHANDLING

I ljuset av IPB:s struktur i fyra steg kommer nu metoden att belysas med hjälp av hur modern sjökrigs litteratur samt olika relevanta försvarsmaktspublikationer ser på förekomsten av generella underrättelsebehov.

Det är givetvis stor skillnad på att använda respektive studera IPB. Eftersom stegen bygger på varandra hänger de olika stegen ihop på ett logiskt sätt för en användare. Vid studium av varje steg för sig kan emellertid metoden ge ett fragmenterat och något kantigt intryck. Läsaren bör beakta detta vid läsning av följande delkapitel.

3.1 Stridsrummets förhållanden

3.1.1 Fastställandet av stridsrummets gränser

Det mest grundläggande steget i IPB-metoden är att fastställa gränserna för det område som skall kartläggas. FMUndH anför ingen särskild anvisning när det gäller utförandet av detta inom den maritima arenan. Emellertid innehåller handboken, avskilt från stycket om IPB, en indelning i underrättelseområde, intresseområde samt operationsområde. Inom underrättelseområdet tillgodoser den taktiske chefen sitt underrättelsebehov med egna resurser. I intresseområdet pågår verksamhet som kan komma att påverka egen verksamhet, och därför följs den med externa resurser. Operationsområdet är slutligen det område där de egna enheterna befinner sig.⁶⁶

Milan Vego har ett något enklare resonemang gällande denna fråga. Som en förutsättning för sitt resonemang om ”Intelligence preparation of the maritime theater” berör Vego övergripande hur stridsrummets gränser skall dras, för att ge en inriktning till underrättelsearbetet. Först måste en indelning av operationsområdet göras i olika stridszoner. I dessa zoner verkar sedan olika taktiska förband.⁶⁷ Vego menar sedan att varje chef för ett sådant taktiskt förband själv bör få bestämma hur hans eget intresseområde bör se ut. Storleken varierar beroende på stridens dynamik, och kan således inte fastslås i förväg. Vego benämner tillvägagångssättet som godtyckligt, utan att lägga en negativ värdering i det.⁶⁸

⁶⁶ FMUndH (2006) s. 17 f.

⁶⁷ Vego (2009) s. 45

⁶⁸ Ibid. s. 46

Hughes framhåller att stridsrummets vertikala gränser kommer att vara beroende av materiella förhållanden, det vill säga så högt som motståndarens flygplan kan flyga och så djup ubåtar kan dyka.⁶⁹ Denna bedömning hänger således ihop med steg tre, bedömning av motståndaren.

3.1.2 Den maritima arenans generella egenskaper

Havet, vilket i sig självt utgör en sammanhängande volym vatten, har flera inneboende egenskaper. Dessa övergripande egenskaper kan kallas för havets dimensioner. Havet har, enligt DMarinO, en fysisk, en ekonomisk, en politisk och en legal dimension.⁷⁰

Den fysiska dimensionen kan betraktas som den mest grundläggande dimensionen. Doktrinen framhåller initialt de snabba väderväxlingarna till sjöss som karaktäristiska. Dessa påverkar och präglar krigföringen i arenan (se vidare 3.2).⁷¹

Generellt sett har geografiska förutsättningar på ytan, eller snarare bristen på desamma, liten inverkan på sjökrigföring fritt till havs. Ju närmare kusten ett fartyg befinner sig desto mer påverkat blir det emellertid av land och dess geografiska faktorer (se vidare 3.2).⁷² Geografin påverkar den mänskliga aktivitetens inriktning, rörelser och intensitet. DMarinO framhåller bland annat sund, skärgårdar och innanhav som faktorer av särskild vikt.⁷³ Hughes kompletterar dessa med hur kustlinjen i sig ser ut, samt förekomsten av öar, inlopp och uppgrundningar.⁷⁴

Havets djupförhållanden är vidare något som utgör en viktig del av den fysiska dimensionen. Generellt sett sträcker det sig en kontinentalsockel ut från kontinenterna ungefär 75 kilometer på ett medeldjup av 130 meter. Eftersom det är här de flesta olje- och gasfyndigheterna återfinns, utgör detta en viktig förutsättning för de övriga dimensionerna, exempelvis den ekonomiska.⁷⁵

Vego är av uppfattningen att urvalet av faktorer som en taktisk analys bör innehålla skall styras av de förhållanden som direkt påverkar utfallet av striden, det vill säga

⁶⁹ Hughes (2000) s. 195

⁷⁰ DMarinO (2005) s. 28

⁷¹ Ibid. s. 29

⁷² Hughes (2000) s. 264

⁷³ DMarinO (2005) s. 28 ff.

⁷⁴ Hughes (2000) s. 264

duellen mellan den egna sidan och motståndaren. Vego menar att det främst är den fysiska omgivningen som är relevant för detta, exempelvis oceanografi och hydrografi. De flesta mänskliga aspekterna av stridsrummet, exempelvis befolkningens etnicitet i ett kustområde, är något som främst berör den operativa nivån.⁷⁶

Havets nästa dimension är den ekonomiska. Denna dimension kan delas upp i en indirekt och en direkt del. De direkta ekonomiska intressena utgörs av produkter som världens länder önskar exploatera vilka finns i havet eller under havsbotten, exempelvis fisk, olja och naturgas. Senare decenniers ökande miljöproblem och resursernas ändlighet ställer detta faktum på sin spets. Konkurrens uppstår därför om produkterna som havet ger. Det är något som till del är en dimensionerande aspekt för nyttjandet av sjöstridskrafter.⁷⁷

Den indirekta delen av havets ekonomiska dimension, det vill säga nyttjandet av havet som medium för transporter, är den absolut viktigaste ekonomiska aspekten enligt DMarinO. Havet är oöverträffat gällande att transportera stora kvantiteter gods till låga priser.⁷⁸ TRFL förtydligar detta genom den talande jämförelsen att ett enda handelsfartyg på 3500 tons dödvikt motsvarar 250 järnvägsvagnar eller 140 långtradare med släp.⁷⁹ Denna del av havets ekonomiska dimension står i omedelbar förbindelse med det yttersta målet för all sjökrigföring, vilket utgörs av att säkerställa handlingsfrihet för att nyttja havet för sina egna syften, det vill säga handel. Framgång i sjökrigföring mäts som en följd av detta i egna genomförda sjötransporter.⁸⁰

Den tredje dimensionen är den politiska. Denna karaktäriseras enligt DMarinO av kuststaternas territoriella anspråk. Internationell rätt begränsar möjligheten till anspråk till 12 nautiska mil från kusten, men vissa stater hävdar ändå havet så långt

⁷⁵ *DMarinO* (2005) s. 30

⁷⁶ Vego (2009) s. 101

⁷⁷ *DMarinO* (2005) s. 31

⁷⁸ *Ibid.* s. 30

⁷⁹ *TRFL* (1987) s. 20:1-4

⁸⁰ *DMarinO* (2005) s. 89 f.

som 200 nautiska mil från kusten som sitt eget territorium.⁸¹ Detta är en viktig aspekt både som källa till konflikter och något att förhålla sig till under konflikter.

Havets legala dimension avser slutligen den internationella rättens indelning av havet i olika juridiska zoner, uti vilka kuststaterna har både rättigheter och skyldigheter. Utformningen av inre vatten, exklusiva ekonomiska zoner och så kallade angränsande zoner, samt överenskommelsen om det fria havet utanför dessa zoner, är något som påverkar i princip all aktivitet till sjöss.⁸²

3.2 Stridsrummets effekter

Detta steg handlar som bekant om att analysera hur stridsrummets egenskaper påverkar krigföringen. Mycket av de faktorer som omnämns i källorna kan te sig vara helt uppenbara och självklara, även för en lekman. Syftet med att ändå redovisa dem är att påvisa den stora mängd av parametrar som förefaller påverka sjökrigföring.

Förhållanden som återfinns i litteraturen gällande detta område, vilket kort redan har berörts indirekt i föregående kapitel, förefaller kunna struktureras i tre huvudkategorier. Miljöfaktorer utgör till att börja med en gränssättande faktor gällande möjligheten att över huvudtaget kunna operera till sjöss. Vidare påverkar miljön nyttjandet av sensorer för både den egna sidan och motståndaren. För det tredje är närheten till land en faktor som så avgörande påverkar sjökrigföring att den i litteraturen ofta behandlas för sig.

Analysen av miljön bör enligt TRFL ha som fokus både vad som inte är möjligt att genomföra, samt vad som är praktiskt realiserbart.⁸³ Det är skrivet primärt gällande den egna planeringen, men är naturligtvis användbart även vid en analys av miljöns inverkan på motståndaren.

Själva förhållningssättet till denna del av bedömandet är viktigt. Drabbar stridsmiljön alla stridande parter likadant, bara för att alla befinner sig på samma plats? Hughes är av uppfattningen att så inte är fallet. Det beror på vilken roll i striden ens fartyg har.⁸⁴

⁸¹ Ibid. s. 31

⁸² Ibid. s. 32

⁸³ TRFL (1987) s. 3:1

⁸⁴ Hughes (2000) s. 264

3.2.1 Möjligheten att operera till sjöss

Till att börja med framhåller litteraturen meteorologiska faktorer som något som påverkar all aktivitet till sjöss. Vego ger en inledande riktlinje angående vilken nivå som är relevant för ett taktiskt bedömande. Den operativa nivån analyserar klimat, medan den taktiska nivån analyserar väder.⁸⁵

En viktig parameter i bedömandet av väder är vindstyrka och vindriktning. Detta är intressant ur många aspekter, men kanske främst dess inverkan på sjöhävning, vilket ofta är en gränssättande faktor för att verka till sjöss.⁸⁶ Olika sjöhävning har olika inverkan på olika fartygstyper och olika aktiviteter. ”Handbok fiktiv motståndare” (H Fiktiv motståndare) ger en handledning angående detta samband. Exempelvis anges en våghöjd på 2,5 meter vara gränssättande för tankning till sjöss, respektive fyra meter för korvettförband generellt.⁸⁷

Vidare påverkar luft- och vattentemperaturen risken för nedisning av fartyg. Är havet under sex grader varmt finns det risk för detta.⁸⁸ Nedisningen påverkar fartygens stabilitet negativt och är därmed en begränsande faktor. Fryser vidare själva havet är tio centimeters istjocklek en generell begränsande faktor för militär verksamhet.⁸⁹

En uppenbar icke-meteorologisk gränssättande omständighet är slutligen vattendjupet. Fartyg kan naturligtvis inte verka i vatten vars djup understiger dess eget djupgående. Vattendjupet påverkar även möjligheter till mineringar och ubåtsoperationer.⁹⁰

3.2.2 Sensorer

Denna punkt behandlar de egna och motståndarens fartygs möjlighet att skapa sig en korrekt lägesbild genom insamling av information och stridsinformation genom sina egna sensorer. Dessa verkar inom de tre dimensionerna ytan, luft och undervatten.

⁸⁵ Vego (2009). s. 203

⁸⁶ TRFL (1987) s. 3:11

⁸⁷ Försvarmakten, *Handbok fiktiv motståndare del 1* (Stockholm: Försvarmakten, 2004) s. 120

⁸⁸ TRFL (1987) s. 3:15

⁸⁹ H Fiktiv motståndare (2004) s. 120

⁹⁰ TRFL (1987) s. 3:23-26

Det är viktigt att beakta att fartygen också tillgodoser sitt behov externt genom sambands- och ledningssystem.⁹¹

Samtliga sensorer ombord på ett fartyg påverkas av den omgivande miljön på något sätt. Här följer några översiktliga exempel från litteraturen.

Sjöhävningen påverkar spaning mot ytmål med radar då den skapar så kallat klotter vilket försvårar tolkningen av riktiga radarekon. Även frånvaro av sjöhävning innebär faktiskt problem, då en helt stilla och blank havsyta kan leda till så kallad flervägsutbredning som både kan förstärka och helt släcka ut radarpulser.⁹²

Regn, dimma, luft- och vattentemperatur påverkar spaning med radar mot luftmål genom dämpning eller att ledskikt skapas. Dessa faktorer påverkar även möjligheten att upptäcka varma föremål med IR-kamera.⁹³

I luftdimensionen är molnbas, dis och dimma också viktigt därför att den optiska sikten påverkas, vilket kan försvåra upptäckt av flygplan. Samtidigt får flygplan under sådana förhållanden svårt att genomföra direktanfall mot fartygen.⁹⁴

I undervattendimensionen påverkar vattnets salthalt och vattentemperatur ljudhastigheten, vilket i sin tur påverkar räckvidderna med sonarer. Även djurlivet i vattnet är en påverkande faktor, då exempelvis valar och minkar skapar ett störande bakgrundsbrus i vattnet.⁹⁵

Kustnära vatten karaktäriseras slutligen av ett utbrett civilt och kommersiellt nyttjande av det elektromagnetiska spektrumet.⁹⁶ Exempelvis skapar mobiltelefoni, VHF och WLAN ett bakgrundsbrus som stör fartygens sensorer och sambandssystem. Detta anser Hughes vara viktigt, då en fartygschef främst skapar sin omvärldsbild genom ”electronic clues”⁹⁷, det vill säga genom sina sensorer.

⁹¹ ÖS/VLS/LSE, *Marin stridsledning –en sammanställning del 1 Öppen* (Sjöstridsskolan 06-08-21) s. 23 f.

⁹² Försvarsmakten, *Handbok telekrig Maritima arenan*, (Försvarsmakten, Högkvarteret 2006) s. 8

⁹³ *HTk Maritima Arenan* (2006) s. 7f.

⁹⁴ *TRFL* (1987) s. 3:12-13

⁹⁵ Werner, Christopher, *Den blå boken* (Stockholm: Förvarshögskolan, 2002) s. 84

⁹⁶ Hughes (2000) s. 264

⁹⁷ *Ibid.* s. 199

3.2.3 Närheten till land

Att verka nära land beskrivs i litteraturen som något mycket riskabelt. Både de geografiska och mänskliga faktorerna som närheten till land för med sig innebär att motståndarens möjligheter till att genomföra överraskande anfall ökar (se 3.1.2). Geografiska förhållanden, som exempelvis skärgårdar, möjliggör att motståndaren lättare kan framflytta olika vapensystem nära våra fartygsförband. Hughes lägger i sitt resonemang mycket stor vikt vid landbaserade sjömålsrobotsystem.⁹⁸ Möjligheten att snabbt och dolt gruppera sådana sänkande vapen innebär, enligt Hughes argumentation, att distinktionen mellan land- och sjökrigföring i kustnära vatten är mycket otydlig.⁹⁹ Historien innehåller flera exempel på örlogsfartyg som har överraskats av landbaserade vapensystem vars närvaro inte var känd. Kända exempel är den brittiska jagaren HMS Glamorgan från Falklandskriget 1982 vilken träffades av en argentinsk landbaserad sjömålsrobot¹⁰⁰, samt den israeliska korvetten INS Hanit vilken 2006 träffades av en sjömålsrobot avfyrad av Hizbollahgerillan¹⁰¹.

De av människan skapade förhållandena i kustnära vatten innebär vidare i sig komplicerade normalbilder i vilken en motståndare kan gömma sig och därmed uppnå överraskning. Hughes framhållande av det elektromagnetiska spektrumet har redan berörts. Andra exempel, vilka faller inom ramen för hans resonemang, är civila handelstråk och flygleder.

3.3 **Motståndaren**

TRFL anger att ”Goda kunskaper om fiendens fartyg, förband och taktik är grunden för vår taktiska förmåga.”¹⁰²

I litteraturen finns två olika synsätt på hur motståndaren bör analyseras och bedömas på taktisk nivå. Uppfattningarna varierar gällande vilken vikt som skall läggas vid materiella respektive mänskliga värden. Hughes, vilken i stort överensstämmer med TRFL, menar att bedömandet av motståndaren alltid bör bestå av båda delarna då

⁹⁸ Ibid. s. 168

⁹⁹ Ibid. s. 3

¹⁰⁰ Woodward, Sandy, *One hundred days* (London: Harper Collins Publishers, 1992) s. 463f.

¹⁰¹ Ben-David, Alon, Scott, Richard ”Israel laments intelligence failings” i *Jane’s Navy International* September 2006

¹⁰² TRFL (1987) s. 4:1-6

kombinationen av dem faller avgörandet i striden.¹⁰³ Vego är dock av uppfattningen att den taktiska nivån endast bör koncentrera sig på att bedöma de hårda materiella värdena vilka påverkar stridens utkomst.¹⁰⁴ Vilka dessa är utvecklar Vego inte vidare.

3.3.1 Motståndarens hårda värden

Hughes nämner flera olika viktiga aspekter att beakta när motståndaren analyseras. Resonemanget inleds med att Hughes driver tesen om materielens stora betydelse för sjökrigföringen. Med materiel avses fartygen i sig, dess vapen, sensorer med mera. Ett av hans genomgående budskap är ”To know tactics, know technology”¹⁰⁵. Detta är något som ges stöd i TRFL, som föreskriver att sjökrigföringens och därmed taktikens själva syfte är att förstöra motståndarens fartyg och hans materiel.¹⁰⁶

Bedömandet av motståndaren bör tämligen självfallet innehålla en kartläggning av antalet enheter denne förfogar över. Hughes lägger stor vikt vid att överlägsenhet i antal rent matematiskt sannolikhetsmässigt oftast leder till avgörande av striden.¹⁰⁷ Men detta räcker inte. Förutom att bedöma motståndaren kvantitativt bör denne också bedömas kvalitativt. Den materiella statusen är viktig, menar Hughes.¹⁰⁸ Det innebär i förlängningen en analys av vilka enheter som har potential att sättas in i striden. TRFL uttrycker detta som en bedömning av vilka styrkor hos motståndaren som står till dennes ”omedelbara förfogande”¹⁰⁹. Detta bedömande bör kompletteras med vilka enheter som på både kort och lång sikt kan tillkomma och påverka striden.¹¹⁰

Det vapensystem som Hughes lägger störst vikt vid är sjömålsroboten. Dessa är de offensiva vapen som påverkar striden mest.¹¹¹ Detta är något som även kan anas i svenskt tänkande, i alla fall när det gäller hot från luften. Kommendör Anders Olovsson, före detta fartygschef för korvetten HMS Visby, menar att ”korta

¹⁰³ Hughes (2000) s. 117

¹⁰⁴ Vego (2009) s. 76

¹⁰⁵ Hughes (2000) s. 33

¹⁰⁶ TRFL (1987) s. 12:32

¹⁰⁷ Hughes (2000) s. 275

¹⁰⁸ Ibid. s. 261

¹⁰⁹ TRFL (1987) s. 7:42

¹¹⁰ Ibid.

¹¹¹ Hughes (2000) s. 149

tidsförhållanden, höga farter och stora konsekvenser vid verkan i eget fartyg”¹¹² medför att lufthot alltid är en styrande parameter för taktiken.

Hughes uppfattning gällande vapensystemens prestanda är att det främst är den effektiva räckvidden som är relevant vid ett taktiskt underrättelsebedömning; den maximala räckvidden är sällan intressant.¹¹³ Detta påstående ges varken stöd eller bestrids i någon av de andra källorna.

Förutom vapen och sensorers prestanda bör ett taktisk bedömning innehålla en analys av motståndarens gränssättande materiella faktorer, exempelvis gällande ammunition och drivmedel. Att veta när motståndaren får slut på sina förråd är en mycket viktig kunskap, menar Hughes.¹¹⁴

Motståndarens återhämtningsförmåga, det vill säga tillgången till stödfartyg, reparationsmöjligheter, varv med mera är slutligen något som bör kartläggas menar Hughes. Om motståndaren förföljs och anfallas då denne söker återhämta sig efter strid, kommer dennes möjlighet att ta upp strid vara låg.¹¹⁵

3.3.2 Motståndarens mjuka värden

Grundsyn Und08 anför att det är viktigt ”att en aktörs förmåga inte enbart baseras på dennes väpnade kapacitet”¹¹⁶. TRFL är av samma uppfattning: det är ”väsentligt att komma ihåg, att sjöstridskrafter stridseffekt ej endast är beroende av materiella förhållanden utan även i hög grad påverkas av mänskliga faktorer.”¹¹⁷ Det som anföras som relevant är besättningarnas utbildning, krigserfarenhet samt fysiska och psykiska motståndskraft.¹¹⁸

Christopher Werner driver denna uppfattning ännu längre. Werner nämner att en professionell och seriös taktisk analys även bör innehålla beaktande av den enskilda sjömannens sociala tillvaro. Detta syftar till att kunna bedöma motståndarens agerande och reagerande i vissa situationer, exempelvis vid förluster. Våra egna

¹¹² Olovsson, Anders, ”Om Visbysystemet ur ett FC-perspektiv” i *Tidskrift i sjöväsendet*, Nr 2, 2007

¹¹³ Hughes (2000). s. 180

¹¹⁴ Ibid. sid. 262 f.

¹¹⁵ Ibid. s. 263

¹¹⁶ *Grundsyn Und 08* (2008) s. 20

¹¹⁷ *TRFL* (1987) s. 12:21

¹¹⁸ Ibid. s. 12:22

chefer bör inom ramen för detta även känna motståndarens chefer till ”namn, egenskaper och beteendemönster”.¹¹⁹

Hughes är också av uppfattningen att ovan nämnda faktorer är relevanta, även om han tror att de är svårare att bedöma i sjökrig än exempelvis iland.¹²⁰

Som redan har anförts är Vego av en helt annan uppfattning när det gäller de mjuka faktorerna. Moral och disciplin ombord samt befälhavarnas beteendemönster är faktorer som skall beaktas på den operativa nivån, och således i allmänhet inte på den taktiska..¹²¹ Vego anför främst tidsperspektivet som ett argument varför det förhåller sig på detta sättet.

3.4 Motståndarens handlingsmöjligheter

Detta delkapitel består av två avsnitt. Det första behandlar sjökrigföringens natur och därmed den övergripande målsättningen för taktisk sjökrigföring. Det andra behandlar synen på bedömning av motståndarens handlingsvägar vilken återfinns i litteraturen.

3.4.1 Sjökrigets natur på taktisk nivå

Sjökrigföring mellan fartygsförband skiljer sig i flera avseenden fundamentalt från markkrigföring. De möjligheter till försvarsställningar som geografiska faktorer medger i markkrigföring existerar inte på samma sätt i sjökrigföring. Det innebär, i kombination med tesen att ett havsområde aldrig kan besättas, att några frontlinjer aldrig kommer att uppstå till sjöss. Istället förs kriget över stora ytor.¹²²

Sjökrigföring beskrivs ofta som en duellsituation. TRFL föreskriver att ”All strid till sjöss syftar till att oskadliggöra fiendens fartyg och förstöra hans materiel”¹²³ och vidare att ”Endast genom taktisk offensiv kan en avgörande framgång uppnås”¹²⁴.

Hughes menar att duellperspektivet är centralt för att förstå sjökrigföring. Båda duellanterna strävar samtidigt efter att kunna sänka motståndarens fartyg. Det sker emellertid inte främst genom listiga grupperingar eller genom att försöka

¹¹⁹ Werner (2002) s. 85

¹²⁰ Hughes (2000) s. 259 f

¹²¹ Vego (2009) s. 77

¹²² Widén, Ångström (2004) s. 214 f

¹²³ TRFL (1987) s. 12:32

¹²⁴ Ibid. s. 12:34

utmanövrera motståndaren. Hughes menar istället att själva essensen i sjökrigföring är strävan att anfalla effektivt först ("attack effectively first"¹²⁵), något som har utvecklats till en allmängiltig grundsats. Det som avses med formuleringen är att insätta ett samlat överraskande anfall som radikalt ändrar förutsättningarna för striden. Werner menar exempelvis att den underlägsne blir överlägsen genom att skjuta effektivt först.¹²⁶

Den som skjuter effektivt först vinner alltså striden. För att i förväg kunna bedöma vem av duellanterna som har förmåga till detta menar Hughes att hela duellsituationen skall analyseras. Det som är signifikant för en duell är att allt som sker alltid är relativt till motståndaren.¹²⁷ Alla värden och alla vidtagna åtgärder skall därför jämföras med motståndarens värden och åtgärder. Den ena sidans förmåga att genom sensorer upptäcka motståndaren skall jämföras med motståndarens förmåga att undgå upptäckt och vice versa. Den ena sidans förmåga att insätta anfall skall jämföras med den andra sidans förmåga att försvara sig.¹²⁸

Detta jämförande perspektiv återfinns även i TRFL. En "materiell styrkejämforelse"¹²⁹ skall ligga till grund för den taktiske chefens beslut om strid skall sökas eller ej. Denna innehåller en mängd jämförelsepunkter vilka överensstämmer med Hughes tankar ovan.

3.4.2 Bedömning av handlingsvägar till sjöss

Hughes tillskriver bedömningen av motståndarens avsikter och handlingsvägar liten vikt vid strid på taktisk nivå. Bedömningen är, i jämförelse med striden, statiskt. Mycket snabba och dynamiska stridsförlopp, i kombination med ständigt tillkommande variabler, gör i förväg gjorda bedömningar mycket snabbt inaktuella.¹³⁰

Vego håller med om att stridsförloppen är snabba och att planering och beslut är mycket kortsiktiga. Det gäller speciellt beslutet att söka strid.¹³¹ Likväl anser han att fiendens avsikter mycket väl bör bedömas i förväg på taktisk nivå. Han är av

¹²⁵ Hughes (2000) s. 40

¹²⁶ Werner (2002) s. 89

¹²⁷ Hughes (2000) s. 44

¹²⁸ Ibid. s. 308

¹²⁹ TRFL (1987) s. 12:20

¹³⁰ Hughes (2000) s. 220, 244

¹³¹ Vego (2009) s. 60

uppfattningen att det går snabbare och är enklare att bedöma verkliga avsikter än att bedöma alla till buds stående möjligheter. Enkelhet är passande vid snabba stridsförlopp men är emellertid förknippat med risker. Bedömandet riskerar att bli subjektivt genom det, inom underrättelseanalys, vanliga fenomenet ”mirror imaging”¹³², vilket innebär att motståndaren bedöms i ljuset av ens egen syn på situationen. Exempelvis föreskriver TRFL att motståndarens agerande alltid skall ”ses från hans sida”¹³³, men också att det alltid skall betraktas som ”logiskt och övertänt”¹³⁴. Agrell menar, i sin syn på problematiken kring ”mirror imaging” att det är problematiskt att tänka just så, det vill säga att utgå ifrån att ”alla, oberoende av kulturellt sammanhang, agerar i enlighet med en självklar och universell rationalitet”¹³⁵.

Hughes förefaller inte betrakta ”mirror imaging” som ett problem. Tvärtom menar han att egenskaper hos motståndaren som förståndighet, tapperhet samt ihärdighet bör antagas vara likvärdiga med hur man betraktar sig själv.¹³⁶

Werner, å sin sida, berör detta ämne indirekt genom att anföra att ett bedömande om motståndarens handlingsvägar kan göras med hjälp av miljöfaktorer (se 3.2.2). Genom dessa faktorer kan en taktisk beräkning göras angående var i stridsrummet det är mest lyckosamt att operera med olika sorters förband. Exempelvis går det att bedöma var det är bäst att genomföra ubåtsoperationer för att uppnå optimal spaningsräckvidd samt undgå upptäckt.¹³⁷

¹³² Vego (2009) s. 102

¹³³ TRFL (1987) s. 7:46

¹³⁴ Ibid.

¹³⁵ Agrell, Wilhelm, *Underrättelseanalysens metoder och problem* (Kristianstad: Gleerups 2009) s.

124

¹³⁶ Hughes (2000). s. 28

¹³⁷ Werner (2002) s. 84

4. SLUTSATSER

4.1 Analys

Detta kapitel skall besvara uppsatsens frågeställningar, vilka lyder

1. Hur påverkar den maritima arenans egenskaper generellt innehållet i, och utförandet av, IPB-metoden på taktisk nivå?
2. Hur påverkar sjökrigföringens natur generellt innehållet i, och utförandet av, IPB-metoden på taktisk nivå?

För att en röd tråd skall löpa genom analysen väljer jag att vända på IPB-metodens struktur och inleda med att diskutera det avslutande steget; fastställandet av motståndarens handlingsmöjligheter. Med tanke på att metoden är iterativ och att stegen skall hänga samman är det lämpligt att utgå från målet istället för startpunkten. Detta för att sammanhangen skall bli förståeliga när innehållet i IPB-metodens inledande steg senare diskuteras.

4.1.1 Sjökrigföringens påverkan på IPB-metodens syfte

IPB-metoden, i sin ursprungliga utformning, syftar till att göra en bedömning gällande motståndarens troligaste respektive farligaste handlingsvägar. Gällande sjökrigföring på taktisk nivå är dessa handlingsvägar i grunden emellertid relativt uppenbara, om man får tro Hughes. I sjökrigföring vinner den som kan anfalla effektivt först. Denna grundsats utgör på sätt och vis både den farligaste och troligaste handlingsvägen som motståndaren söker realisera i en duellsituation mellan fartygsförband.

Sett i ljuset av detta kan det diskuteras huruvida IPB-metoden verkligen speglar modern taktisk sjökrigföring på ett adekvat sätt. Givetvis går det, inom ramen för ”skjuta effektivt först”-tänkandet, att analysera flera detaljerade handlingsvägar. Emellertid framhåller så gott som samtliga tillämpbara källor sjökrigföringens oerhört snabba tidsförlopp. Det är lätt att se rimligheten i Hughes resonemang om att stridens dynamik och intensitet snabbt gör bedömanden av motståndarens avsikter och handlingsvägar inaktuella. Vego, å sin sida, är dock av uppfattningen att motståndarens avsikter och handlingsvägar visst kan, och skall, bedömas på taktisk nivå. Samtidigt motsätter han sig en bedömning av motståndarens mjuka värden med

hänvisning till just de snabba stridsförloppen. En medveten handlingsväg är logiskt sett alltid en funktion av ens avsikt, och därför ter sig Vegos resonemang bristfälligt.

Att primärt utgå från handlingsvägar är till synes ett onödigt omständligt sätt att skapa beslutsunderlag för så snabba förlopp som strid på taktisk nivå innebär. När den första robotsalvan är avfyrad kan striden i praktiken redan vara avgjord. Enligt Hughes och Werners resonemang är en analys av vem som kommer att kunna skjuta effektivt först därför en bättre metod för att bedöma sjökrigföring. Hughes menar att detta görs genom att ett helhetsgrepp tas om duellsituationen. Detta sätt att tänka är inte främmande för den svenska flottan, vilket är tydligt i TRFL, vilken innehåller anvisningar för materiell styrkejämforelse. Emellertid kräver en sådan analys att även den egna sidans egenskaper måste beaktas. Egna förband utgör enligt svenskt tänkande inte en uppgift för underrättelsetjänstens personal. Detta är problematiskt, då det förefaller att en analys av även egna enheter behövs för att spegla sjökrigföringens natur på ett adekvat sätt.

Genom att förflytta IPB-analysens tyngdpunkt från handlingsvägar till en jämförelse mellan motståndaren och vår egen sidas förmåga att anfalla effektivt först anser jag att vetenskapligheten ökar. IPB är trots förändringen förvisso fortfarande induktiv till sin karaktär, med allt vad det innebär ur giltighetsperspektiv. Typen av fråga, *vem av A och B kan anfalla den andre effektivt först?*, är jämfört med *vad och hur tänker B göra?* betydligt tydligare och enklare. Sannolikheten är högre att en enkel fråga besvaras riktigt än en komplicerad fråga. Detta torde vara positivt ur ett vetenskapligt perspektiv.

En förändring av IPB:s syfte påverkar sannolikt hela metodens innehåll och utförande. Detta kommer i nedanstående stycken analyseras mer ingående.

4.1.2 Stridsrummet

Gällande fastställande av stridsrummets gränser finns det en del skillnader i sätt att tänka mellan JP-2-01.3, FMUndH samt Milan Vego. JP-2-01.3 föreskriver att motståndarens fysiska belägenhet avgör frågan. FMUndH delar rent allmänt in omvärlden i operationsområde, underrättelseområde samt intresseområde. Vego menar att den taktiske chefen godtyckligt själv bör få bestämma avgränsningen. Egentligen föreligger det inget stort motsatsförhållande mellan dessa olika sätt att se

på frågan. Då duellsituationen, enligt tidigare förda resonemang, bör vara i fokus verkar det logiskt att både motståndarens och vår egen belägenhet avgör stridsrummets utformning. Emellertid är det viktigt att minnas att sjökrigföring karaktäriseras av oerhört snabba stridsförlopp över mycket stora avstånd och ytor. Några naturliga frontlinjer finns inte. Enheter verkar med sina vapen långt bort ifrån var de själva befinner sig. Därför är också Vegos resonemang logiskt, för att IPB-metoden skall spegla striden på ett adekvat sätt. Att den taktiske chefen får inrikta underrättelsearbetet efter eget tycke, är ur ett maritimt perspektiv en god lösning, då resultatet verkligen blir vad chefen efterfrågar.

Det är viktigt att säkerställa att metoden verkligen blir ett stöd för planeringen, och inte stjälper mer än vad den hjälper. Underrättelsearbetet måste, enligt min argumentation, vara lika flexibelt som den kommande striden och inte låsa fast sig vid fastställda gränser och områden gällande exempelvis sensorräckvidder. Som en funktion av detta bör vikten av grafisk åskådliggörning i arbetet tonas ner när det gäller IPB i detta sammanhang. Taktiska förhållanden ändras sannolikt så snabbt att det inte är värt att uppdatera detaljer på stabskartor och dylikt. Endast grundläggande värden bör åskådliggöras grafiskt, enligt denna argumentation.

När det gäller innehållet i IPB-metodens första steg, stridsrummets förhållanden, föreskriver JP-2-01.3 att stridsrummet består av både geografiska och ickegeografiska förhållanden. Därefter radas en mängd exempel på olika faktorer som bör kartläggas upp, till synes helt ostrukturerat (se 2.3.2). Med en sådan fri anvisning förefaller det troligt att viktiga aspekter faller bort. I jämförelse med JP-2-01.3 framstår DMarinO som ett betydligt mer strukturerat alternativ. Att betrakta havet genom dess fyra dimensioner (geografisk, ekonomisk, politisk och legal) är sannolikt ett bra förhållningssätt, eftersom havet alltid har dessa dimensioner. Utgår analysen från dimensionerna minskar risken att något faller bort. Eftersom doktrinen innebär ett fastslaget svenskt förhållningssätt synes det inte finnas någon anledning till att inte använda dess synsätt även inom ramen för IPB.

Möjligtvis blir interoperabiliteten med andra länder lidande av att använda ett svenskt sätt att betrakta havet på inom ramen för IPB. Emellertid faller den avvägningen utanför denna uppsats frågeställning.

4.1.3 Stridsrummets effekter

Stridsrummets effekter påverkar starkt duellsituationen och därmed vem som kommer att kunna anfalla effektivt först. I avhandlingskapitlet har exempelvis miljöns påverkan på sensorer berörts. Detta är mycket viktigt. Sensorer på fartygen och i vapensystem verkar aldrig i ett vacuum, utan påverkas ständigt av omvärlden. Det är enligt min argumentation nödvändigt att på ett detaljerat sätt analysera stridsrummets effekter för att IPB-metoden skall ge ett realistiskt svar gällande vem som kan anfalla effektivt först. Det beror på att stridsrummets effekter inte drabbar båda sidorna lika. Dålig sikt missgynnar exempelvis den som spanar, men gynnar den som söker gömma sig.

JP-2-01.3 föreskriver att analysen av stridsrummets effekter skall genomföras i en mindre utsträckning på taktisk nivå än på operativ och strategisk. Enligt min argumentation är detta, sett i ljuset av det ovan anförda, felaktigt vid strid i den maritima arenan.

Werners resonemang om att med hjälp av stridsrummets effekter, det vill säga miljöfaktorernas påverkan, göra prognoser om var i stridsrummet det är lämpligt att uppträda med vilka förband är intressant. Det verkar troligt att en sådan undersökning skulle underlätta analysen gällande vem som kan anfalla effektivt först, genom att visa på vad som är möjligt att över huvud taget att genomföra. Det ger därmed också en fingervisning gällande vad som är troligt att vänta, utan att blanda in svårbedömda mänskliga faktorer. Det är positivt, eftersom risken för ”mirror imaging” minskas. IPB-metodens sista steg borde därför kompletteras med ett moment innehållande en sådan analys, för att göra den avslutande duellanalysen så realistisk som möjligt.

4.1.4 Motståndaren

Steg tre, utvärdering av motståndaren, skall enligt JP-2-01.3 innehålla vanlig information gällande Order of Battle kompletterad med motståndarens gruppering, styrka, stridsmoral, taktik och beredskap. Gällande de materiella faktorerna finns det inget motsatsförhållande mellan detta och litteraturen. De mänskliga aspekterna, exempelvis vikten av att kartlägga stridsmoral, är desto mer problematiska. Skeptikern Vego hävdar att stridsförloppen är för snabba för att mänskliga aspekter skall hinna beaktas på taktisk nivå. Det är säkert inte en orimlig tanke, men skulle

behöva utredas mer. Mot uppfattningen kan sägas att bara för att stridsförloppen kan vara snabba behöver det inte betyda att de alltid kommer att vara det. Det är svårt att veta på förhand hur mycket tid det kommer att finnas för planering. Om IPB genomförs i en separat planeringsfas inför en viss operation finns förmodligen mer tid än om metoden genomförs till sjöss strax innan striden inleds. Därför blir min slutsats en gardering. Mänskliga faktorer bör kartläggas om de upplevs vara relevanta i den aktuella situationen, och om det finns tid att bedöma dem. Det är inte omöjligt att mänskliga faktorer kan påverka möjligheten att kunna anfalla effektivt först. Det varierar förmodligen från duellsituation till duellsituation. Om det skulle upplevas alltför komplext att genomföra kartläggningen på taktisk nivå går det förmodligen dessutom att "låna" analysen från den operativa nivån. Litteraturen är samstämmig om att denna nivå i alla lägen kommer att ha gjort en sådan analys.

Låt oss nu åter ägna oss åt de materiella värdena. För att kunna genomföra den duellanalys som tidigare diskuteras behöver kartläggningen av motståndaren kompletteras med ett jämförande perspektiv. Motståndaren skall jämföras med vår egen sidas förband, fartyg och system. Enligt min tolkning av Hughes och Werner måste en sådan jämförelse innehålla alla de faktorer som påverkar möjligheten att anfalla effektivt först. För att lyckas med detta måste motståndaren detekteras innan denne detekterar våra förband, och vapeninsatsen måste vara av ett slag som motståndaren inte kan hantera. Därför måste analysen kretsa kring de huvudsakliga instrumenten för att åstadkomma detta. Det handlar främst om att jämföra sensorsystem, ledningssystem samt offensiva- respektive defensiva vapensystem. Eftersom en duellsituation förmodligen inte är den andra lik kommer analysen att behöva vara anpassad efter den aktuella situationen. En mer detaljerad anvisning än så går förmodligen inte att fastställa i förväg.

Det finns ett förhållande som radikalt kan ändra förutsättningarna för det renodlade duellperspektivet mellan fartygsförband, som hittills har förespråkats. Det är närheten till land. Hughes framhåller detta med all önskvärd tydlighet. Min analys är att det är mycket svårt för fartygen att skaffa sig en heltäckande och uppdaterad Order of Battle för situationen i land. Det beror på att det är lättare att gruppera

vapensystemen dolt i skydd som saknas fritt till sjöss i kombination med att fartygens egna sensorer inte är tillverkade för att spana in över land. Därför bör land alltid i ett underrättelsebedömande betraktas som något mycket farligt. Om motståndaren förfogar över ett visst vapensystem bör bedömandet utgå från att detta är grupperat just där våra egna enheter uppträder (om inget annat är känt). Annars sätter man sig i samma situation som HMS Glamorgan och INS Hanit.

4.1.5 Sammanfattade slutsatser

Sammanfattningsvis är mina slutsatser gällande hur den maritima arenan och sjökrigföring påverkar IPB-metodens innehåll och utförande följande:

- Sjökrigföringens snabba och dynamiska förlopp medför att stridsrummets geografiska omfattning måste beslutas mycket flexibelt
- Havet bör, inom ramen för IPB, betraktas och kartläggas utifrån svenskt tänkande i dess fyra ständigt närvarande dimensioner
- JP-2-01.3:s anvisning gällande att stridsrummets effekter har mindre betydelse på taktisk nivå stämmer inte inom sjökrigföring
- Kartläggningen av motståndaren bör kompletteras med ett jämförande perspektiv där motståndarens förband jämförs med våra egna förband i en duellanalys
- En duellanalys speglar sjökrigföring på taktisk nivå bättre än att endast bedöma motståndarens troliga och farligaste handlingsvägar
- Närheten till land är mycket problematisk ur ett underrättelseperspektiv och stör det renodlade duellperspektivet. För att inte låta sig överraskas bör ett antagande göras (om inget annat är känt) att de landbaserade vapen motståndaren förfogar över är grupperade vid just det landavsnitt där våra enheter befinner sig.

Ett generellt förslag på IPB för ett ytstridsförband på taktisk nivå redovisas i bilaga 1.

4.2 Avslutning och förslag på fortsatt forskning

Som redan betonats finns det i litteraturen tillräckligt med underlag för att kunna dra generella slutsatser om hur IPB-metoden kan, eller bör, utformas för att på bästa sätt

spegla sjökrigföringen och den maritima arenan. Det finns ingen anledning att fortsättningsvis hänvisa till ”klokskap” hos användaren i utformningen av IPB-metoden, som FMUndH gör, då det finns en fastställd marin doktrin och snart även ett nytt taktikreglemente.

Denna uppsats har behandlat sjökrigföring i den högsta konfliktnivån (krig) mot en jämbördig motståndare och på taktisk nivå. Mitt förslag är att liknande undersökningar görs gällande andra konfliktnivåer (kris, fred) och -typer (exempelvis asymmetrisk krigföring) och även andra krigföringsnivåer (operativ respektive strategisk nivå), så att IPB alltid kommer att genomförs på ett medvetet och genomtänkt sätt.

Samma vår som denna uppsats är skriven kommer Marinen att genomföra en insats med ett ytstridsförband utanför Somalias kust syftande till skydd mot pirater. Det innebär säkert helt andra förutsättningar än vad denna uppsats har utgått ifrån, men säkerligen är goda och genomarbetade underrättelser även där ”en viktig förutsättning för att genomföra militära operationer”.¹³⁸

Bättre börda bär ingen på vägen än kunskap mycken

-Havamal

¹³⁸ Widén, Ångström (2005) s. 109.

KÄLL OCH LITTERATURFÖRTECKNING

Artiklar

Ben-David, Alon, Scott, Richard "Israel laments intelligence failings" i *Jane's Navy International* September 2006

Olovsson, Anders, "Om Visbysystemet ur ett FC-perspektiv" i *Tidskrift i sjöväsendet*, N:r 2, 2007

Otryckta källor

Agrell, Wilhelm, Föreläsning, 2008-04-08

Åsbrink, Anders, Försvarsmaktens underrättelse- och säkerhetscentrum, muntlig kommunikation 2008-11-14

Tryckta källor

FHS MVI: *Planering under tidspress (PUT) – Metodbeskrivning 2006-12-04*

Hallenberg, Jan, Ring Stefan, Rydén, Birgitta, Åselius, Gunnar, *Om konsten att tänka, granska och skriva på ett vetenskapligt sätt- En introduktion i metodlära* (Försvarshögskolan 2008-09-04)

Högkvarteret 2004-09-15: Interoperabilitet avseende ledningssystem – CKRI Beslut i Stort (BIS), 09 100:73873

Pehrsson, Christer, *Arvet eller framtiden? En förändring av den svenska operativa underrättelsebedömandemetodiken* (Försvarshögskolan, Chefsprogrammet 99-01 Beteckning 19100:1012)

ÖS/VLS/LSE, *Marin stridsledning – en sammanställning, del 1, Öppen* (Sjöstridsskolan 06-08-21)

Litteratur och reglementen

Agrell, Wilhelm, *Konsten att gissa rätt* (Malmö: Studentlitteratur, 1998)

Agrell, Wilhelm, *Underrättelseanalysens metoder och problem* (Kristianstad: Gleerups 2009)

Chefen för Marinen, *Taktikreglemente för flottan 1987* (Värnamo: Chefen för Marinen, 1987)

Ejvegård, Rolf, *Vetenskaplig metod* (Lund: Studentlitteratur, 2003)

Esaiasson, Peter, Gilljam, Mikael, Oscarsson, Henrik, Wängnerud, Lena, *Metodpraktikan* (Stockholm: Norstedts juridik AB, 2002)

Försvarmakten, *Doktrin för gemensamma operationer* (Stockholm: Försvarmakten, 2005)

Försvarmakten, *Doktrin för marina operationer* (Stockholm: Försvarmakten, 2005)

Försvarmakten, *Försvarmaktens Underrättelsehandbok-Förhandsutgåva* (Stockholm: Försvarmakten, 2006)

Försvarmakten, *Grundsyn underrättelsetjänst 2008* (Stockholm: Försvarmakten, 2008)

Försvarmakten, *Handbok fiktiv motståndare del 1* (Stockholm: Försvarmakten, 2004)

Försvarmakten, *Handbok telekrig Maritima arenan*, (Försvarmakten, Högkvarteret 2006)

Hughes, Wayne P. jr, *Fleet tactics and coastal combat* (Annapolis: U.S. Naval Institute, 2000)

Krigsman, Sven, Svensson, Jörgen, *Militärordbok på engelska och svenska* (Lund: Studentlitteratur, 1999)

Lindsjö, Ronny, *Marinhistoria* (Värnamo: Chefen för Marinen, 1993)

Vego, Milan, *Operational warfare at sea* (Padstow: Routledge 2009)

Werner, Christopher, *Den blå boken* (Stockholm: Försvarshögskolan, 2002)

Widén, Jerker, Ångström, Jan, *Militärteorins grunder* (Stockholm: Försvarsmakten, 2004)

Woodward, Sandy, *One hundred days* (London: Harper Collins Publishers, 1992)

Internet

JP 2-01.3 Joint Tactics, Techniques, and Procedures for Joint Intelligence
Preparation of the Battlespace (2000)

http://www.dtic.mil/doctrine/jel/new_pubs/jp2_01_3.pdf 2008-09-28 14:28